

2025-01-23
S2024/00196 (delvis)
S2025/00116 (delvis)

Socialdepartementet

Uppdrag till stöd för socialtjänstens omställning

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet (Brå), Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) samt Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att stödja kommunerna i omställningen till en mer förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst i enlighet med vad som anges under rubriken Närmare om uppdraget. Arbetet ska samordnas av Socialstyrelsen.

Vid genomförandet av uppdraget ska Socialstyrelsen även föra dialog med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Boverket och andra berörda aktörer. Upphandlingsmyndigheten ska i arbetet med sitt uppdrag inhämta kunskap och erfarenheter från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF), t. ex. kring MUCF:s modell för samverkan mellan offentliga aktörer och civilsamhället.

Socialstyrelsen ska fortlöpande informera Regeringskansliet (Socialdepartementet) om hur arbetet fortskrider och till samma departement lämna en delredovisning senast den 1 juni 2027. Vid samma tidpunkt ska IVO och Socialstyrelsen till Regeringskansliet (Socialdepartementet) lämna en gemensam redovisning med förslag till utformning av kvalitetsgranskningar inom socialtjänsten. Socialstyrelsen, Brå, SBU och Upphandlingsmyndigheten ska senast den 1 mars 2029 lämna redovisningar av respektive myndighets arbete till Regeringskansliet (Socialdepartementet).

För uppdraget får myndigheterna under 2025 sammantaget använda högst 27 000 000 kronor varav 19 000 000 kronor får användas av Socialstyrelsen, 4 000 000 kronor av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering

samt 2 000 000 kronor vardera av Inspektionen för vård och omsorg och Upphandlingsmyndigheten.

Medlen till Socialstyrelsen ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2025 uppförda anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m., anslagsposten 4 Utvecklingsmedel.

Medlen till övriga myndigheter ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2025 uppförda anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m., anslagsposten 5 Övriga utvecklingsmedel. Medlen betalas ut engångsvis efter rekvisition till Kammarkollegiet senast den 1 december 2025. Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas till Kammarkollegiet senast den 31 mars 2026. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning av hur medlen använts lämnas till Kammarkollegiet.

Redovisning, rekvisition och återbetalning ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Bakgrund

Regeringen har den 23 januari 2025 beslutat propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) med förslag till en ny socialtjänstlag som beräknas träda i kraft den 1 juli 2025. Lagförslaget syftar till att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar, mer förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst. Ett av de nya övergripande målen för socialtjänsten är att verksamheten ska främja jämställda levnadsvillkor. Förslaget innehåller också ett förtydligt barnrättsperspektiv.

Utöver ett generellt ansvar för allmänt förebyggande arbete föreslås att socialnämnden ska arbeta med att förebygga och motverka brottslighet. Dessutom föreslås att socialnämnden särskilt ska arbeta för och ta initiativ till att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga.

Det förebyggande arbetet handlar om att förhindra eller motverka att ett problem eller behov av stöd och hjälp uppstår, men även om att förhindra eller motverka att redan uppkomna problem eller behov upprepas, förvärras

eller blir mer omfattande. Ett förebyggande arbete kan också fördröja framtida behov av stöd och hjälp.

I likhet med nu gällande socialtjänstlag innehåller förslaget till ny lag en bestämmelse om att socialnämnden ska medverka i kommunens samhällsplanering. Dessutom ska kommunen ansvara för planering av insatser till enskilda inom socialtjänstens samtliga verksamhetsområden och vid denna planering särskilt väga in behovet av tidiga och förebyggande insatser.

Lagförslagen innebär också att kommunen ska få befogenhet att erbjuda fler socialtjänstinsatser utan individuell behovsprövning, vilket förväntas öka tillgängligheten och frigöra resurser till bl.a. myndighetsutövning i mer komplexa ärenden. I dag är inte socialtjänsten skyldig att dokumentera insatser som erbjuds utan individuell behovsprövning. Samtidigt är dokumentation grundläggande för kunskapsutveckling inom socialtjänsten. Därför föreslås att dokumentationsskyldigheten ska utvidgas till att gälla även insatser som inte har föregåtts av individuell behovsprövning. Vidare föreslås att orosanmälningar ska dokumenteras i personakter för barn, vilket skapar förutsättningar för att göra dem digitalt sökbara med ökade möjligheter att upptäcka barn som behöver skydd eller stöd.

Lagförslagen innehåller krav på god kvalitet och krav på att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska följas upp, utvecklas och säkras. Därtill ska verksamheten bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. I promemorian Bättre förutsättningar för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst (Ds 2024:13) föreslås ett samlat regelverk för socialtjänstdataregister som möjliggör utvecklad nationell statistik på området. Förslagen i promemorian kommer att vara ett viktigt komplement till förslagen i propositionen. Promemorian har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet.

Skälen för regeringens beslut

Socialtjänsten är en central del av välfärden och spelar en viktig roll för att möta flera aktuella samhällsutmaningar i Sverige. I detta ingår också att medverka i arbetet mot den allvarliga brottsligheten och kriminella nätverks utnyttjande av barn och unga. Det är angeläget att verksamheten med stöd av den nya socialtjänstlagen i större utsträckning blir förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad bl.a. genom att nå enskilda och grupper i ett

tidigare skede. Ytterligare författningsändringar inom specifika områden, exempelvis den sociala barn- och ungdomsvården och sekretessregler, kan verka i samma riktning. Dessutom är flera statliga myndigheters uppdrag avgörande för att stödja och skapa förutsättningar för socialtjänstens omställning över hela landet.

I februari 2024 fick Socialstyrelsen i uppdrag att fördela statsbidrag och planera nationella kompetenshöjande insatser för att stödja kommunerna i omställningen (S2024/00196). I uppdraget ingår bl.a. att ge stöd till kommunernas arbete med lokala läges- och behovsanalyser samt att analysera och bedöma vilken roll regionala eller lokala forsknings- och utvecklingsenheter kan spela i utvecklingen av en mer kunskapsbaserad socialtjänst. Socialstyrelsen har också i uppdrag att förbereda införandet av en socialtjänstdataregisterlag, inklusive stöd till socialtjänsten (S2024/01209).

Tidiga och förebyggande socialtjänstinsatser förutsätter planering av verksamheten och samverkan inom både socialtjänsten och kommunen samt mellan socialtjänsten, regioner, statliga myndigheter och det civila samhället. Samverkan mellan kommuner kan ha särskilt stor betydelse för små kommuners förmåga att erbjuda socialtjänstinsatser.

Det är nödvändigt för socialtjänsten att i högre grad använda metoder och arbetssätt som har vetenskapligt stöd och är verkningsfulla, fasa ut sådana som inte är det samt att följa upp och utvärdera de egna insatserna.

Kommunerna behöver enkelt ha tillgång till nationellt kvalitetssäkrade metoder och arbetssätt. För både statistik och uppföljningar är det väsentligt att socialtjänstens dokumentation är strukturerad och bygger på nationellt enhetliga termer och begrepp.

Olika granskningar har visat att nationella kunskapsstöd ibland inte används i socialtjänsten. Som Socialstyrelsen uppmärksammat i myndighetens arbete med skade- och dödsfallsutredningar kan det handla om att verksamheten har behov av ett mer omfattande stöd för implementering med handledning, utvärdering av resultat och återkoppling till användarna. Liknande stöd kan behövas i socialtjänstens arbete med individbaserad systematisk uppföljning och hantering av uppgifter för nationell statistik. De regionala samverkans- och stödstrukturer på länsnivå (förkortade RSS) som med olika huvudmän har etablerats genom senare års överenskommelser mellan staten och SKR kan vara en potentiell resurs. Det är emellertid nödvändigt att stärka

RSS:erna eftersom deras förutsättningar att stödja socialtjänsten i dag varierar mellan länen.

Det har tidigare uppmärksammats att statlig tillsyn också kan främja kvalitetsutveckling i socialtjänsten. Enligt Utredningen om en effektivare tillsyn över socialtjänsten (SOU 2024:25) uppfattar dock företrädare för tillsynade verksamheter att detta blivit alltmer ovanligt. Utredningen bedömer att IVO skulle kunna bidra till utveckling av kvalitet i socialtjänsten genom en ny verksamhetsgren, kvalitetsgranskning, och föreslår att Socialstyrelsen och IVO tillsammans bör få i uppdrag att utreda förutsättningarna för sådan verksamhet. Regeringen delar denna bedömning. Som utredningen konstaterar är det emellertid angeläget att de som står under IVO:s tillsyn förstår tillsynsmyndighetens uppdrag och roll. Det är därför angeläget att upprätthålla gränsen mellan IVO som tillsynsmyndighet och Socialstyrelsen som kunskapsmyndighet och samtidigt stärka kopplingen mellan tillsynsresultat och kunskapsstöd till verksamheter som har varit föremål för tillsyn inom socialtjänstens område.

Den föreslagna möjligheten att erbjuda fler socialtjänstinsatser utan individuell behovsprövning är en betydande förändring för kommunerna. De kan därför behöva särskild vägledning på området, exempelvis i fråga om sådana insatser som enligt avtal tillhandahålls av en privat utförare, dvs. en utförare som inte är kommunal eller statlig. Detta kan aktualisera bl.a. tillämpning av upphandlingsregler samt rutiner för kontroll, uppföljning och att trygga rättssäkerheten för enskilda som befinner sig i utsatta situationer och som kan ha svårt att själva bedöma egna behov av stöd, hjälp och skydd.

Närmare om uppdraget

Mot denna bakgrund ska Socialstyrelsen

- under 2025 fortsatt stödja kommunerna i arbetet med lokala analyser med anledning av den nya socialtjänstlagen,
- ge en samlad bild av socialtjänstens tillgång till metoder och arbetssätt som myndigheten kan rekommendera utifrån övergripande mål och insatser enligt den nya socialtjänstlagen och stödja socialtjänsten i att identifiera och avveckla metoder och arbetssätt som är verkningslösa eller skadliga,
- närmare beskriva RSS:ernas förmåga att stödja kommunernas utveckling av en socialtjänst baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet,

- förbereda och genomföra nationella kompetenshöjande insatser, inklusive att utveckla användarvänliga digitaliserade verktyg för individbaserad systematisk uppföljning av socialtjänstens insatser,
- ta fram och stödja implementeringen av kunskap och vägledning till socialtjänsten om insatser utan behovsprövning.

Därtill ska Socialstyrelsen

- med utgångspunkt i pågående uppdrag om det sociala perspektivet i samhällsplaneringen med inriktning mot hemlöshet (S2023/03257) ta fram stöd för socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och arbete för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden utifrån inriktningen i propositionen om den nya socialtjänstlagen,
- ta fram och stödja implementeringen av kunskap och vägledning om socialtjänstens verksamhet avseende personer med funktionsnedsättningar med stöd i den nya lagen,
- ta fram och stödja implementering av kunskap och vägledning om insatser för att förebygga och motverka brottslighet,
- tillsammans med IVO utreda och lämna förslag till hur kvalitetsgranskning av socialtjänst kan utformas.

Arbetet med uppdraget ska samordnas med Socialstyrelsens närliggande uppdrag inom exempelvis äldreomsorg, barn- och ungdomsvård, hälso- och sjukvård samt kunskapsstyrning inom socialtjänsten. Vid behov ska Socialstyrelsen utifrån myndighetens normgivning och kunskapsstöd bidra till samordning av innehåll i övriga myndigheters insatser. Socialstyrelsen ska också bidra till samordning mellan myndigheterna i fråga om kommunikation och utbildningsinsatser gentemot kommunerna.

SBU ska förstärka sitt arbete med att utvärdera det vetenskapliga stödet för metoder och arbetssätt i socialtjänsten, tillgängliggöra SBU:s vetenskapliga underlag på ett heltäckande och lättfattligt sätt samt att inom socialtjänsten öka kunskapen om vetenskapliga förhållningssätt.

IVO ska tillsammans med Socialstyrelsen utreda och lämna förslag till hur kvalitetsgranskning av socialtjänst kan utformas.

Brå ska utveckla stödet till kommunerna i det brottsförebyggande arbetet och tillsammans med Socialstyrelsen utveckla stödet i de delar som rör socialtjänstens insatser för att förebygga och motverka brottslighet.

Upphandlingsmyndigheten ska genomföra insatser för att öka kommunernas kunskap om hur idéburna aktörers mervärde kan tas tillvara för att tillhandahålla socialtjänstinsatser av god kvalitet, t.ex. genom ett bedömningsstöd som omfattar vilka samverkansformer som finns att tillgå och vad som är lämpligt i olika fall. Vidare ska myndigheten främja dialog mellan kommuner och idéburna aktörer. Syftet med en sådan dialog är bl.a. att identifiera åtgärder som kan öka attraktiviteten för de idéburna aktörerna att delta i upphandlingar och valfrihetssystem samt att ta tillvara de idéburna aktörernas förmåga att utforma lösningar för det behov som ska tillgodoses. Myndigheten ska även genomföra insatser för att öka kommunernas kunskap om hur mål om en ökad andel idéburna aktörer som utförare av socialtjänstinsatser kan inkluderas i den strategiska styrningen av inköpsarbetet.

Arbetet ska genomsyras av ett barnrätts-, funktionshinders- och jämställdhetsperspektiv.

På regeringens vägnar

Camilla Waltersson Grönvall

Ola Florin

Kopia till

Arbetsmarknadsdepartementet/JÄM

Finansdepartementet/BA, OFA K, OFA OU, OFA SFÖ

Justitiedepartementet/KRIM, PO

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet/BB, SPN

Socialdepartementet/HC, SL, SAM

Utbildningsdepartementet/S, UH

Riksdagens socialutskott och justitieutskott

Barnombudsmannen

Boverket

Folkhälsomyndigheten

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd

Jämställdhetsmyndigheten

Kammarkollegiet

Kriminalvården

Linköpings universitet/Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn

Länsstyrelserna

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Polismyndigheten

Statens institutionsstyrelse

Statens skolverk

Akademikerförbundet SSR

Föreningen Sveriges socialchefer

Sveriges Kommuner och Regioner

Vision